

РЕЦЕНЗИЯ

от проф., д. ист. н. Георги Велков Колев- преподавател в ШУ „Епископ Константин Преславски“, Педагогически факултет, Катедра „Социална работа“, на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“, в област на висше образование: 1. „Педагогически науки“, професионално направление: 1. 2. „Педагогика“, докторска програма: „Теория на възпитанието и дидактика“

Автор: Христина Христова Григорова

Тема: „Предизвикателното поведение у юношите и стратегии за преодоляването му“

Научен ръководител: проф., д. п. н. Пламен Радев Иванов- ПУ „Паисий Хилендарски“, Педагогически факултет, катедра „Педагогика и управление на образованието“.

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Христина Христова Григорова е редовен докторант към катедра „Педагогика и управление на образованието“ при ПУ „Паисий Хилендарски“, Педагогически факултет от три години.

Положила е успешно всички изпити, предвидени в учебния план за обучение на докторанти в ПУ „Паисий Хилендарски“, Педагогически факултет, Катедра „Педагогика и управление на образованието“.

Хр. Григорова е представила на катедрата и Многоуважаемото Научно жури, назначено от Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“, всички документи и материали, изискуеми, съгласно процедурата за защита: дисертационен труд с обем от 228 страници, автореферат от 34 страници и автобиография. В автореферата са отразени публикациите, чрез които дисертационният труд е апробиран в периодични издания и сборници от международни и национални конференции и приносните моменти от

дисертационното изследване, които са обособени на теоретични и практико-приложни, съобразно насочеността им.

Дисертационното изследване и авторефератът напълно съответстват на изискванията на ЗРАСРБ и на правилника за приложението му, както и на правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в ПУ „Паисий Хилендарски“.

2. Актуалност на тематиката

Темата е изключително актуална и съвременна, защото е свързана с проблеми на междуличностното, груповото и социално общуване на личността. Редом с това, тематиката е насочена и към бъдещето, в областта на съвместното съжителстване на различни социални групи, живеещи с юноши, които имат предизвикателното поведение, както в личностното си, така и в груповото общуване.

Необходимо е да отбележим, че темата, въпреки че е актуална, не е сериозно разработена, както от нашата педагогическа наука, така и от психологията на личността и другите социални науки. Наистина, има публикации (статии, доклади на международни и национални конференции, отделни студии), но те не изчерпват в дълбочина и широта тази така интересна тема.

3. Познаване на проблема

Позволявам си да отбележа, че докторантката Хр. Григорова е вникнала в същността и спецификата на изследваната проблематика. Квалификацията ѝ в областта на придобитите бакалавърска и магистърска степени и последващите обучения са осигурили и гарантират висока ерудираност, отлично владение на специфичния тезаурус в областта на изследване и компетентност, даваща възможност за сериозна научно-изследователска дейност в избраната област.

4. Методика на изследването

Използваната методология и методика на научното изследване в областта на избрания предмет почива върху съвременни научни подходи, използвани от теорията на възпитанието, семейната педагогика и психологията на личността. Методологията, чрез която Хр. Григорова се насочва към разработването на дисертационния труд, отговаря на съвременното наукознание и на изискванията за разработка на дисертация чрез използване на логиката на научното дирене, системно-структурния изследователски подход и изведени ограничения в творческата дейност.

Приемам, че докторантката се е насочила към оптимален набор от методи на изследване, които гарантират получаване на достатъчен по обем и качество емпиричен материал, който, по-късно, е подложен на обстоен научен анализ. Така, структурираната методика дава последователност, надеждност и всеобхватност при анализа на литературните източници и извеждане ролята на възпитателната работа, ресоциализацията при туширане или преодоляване на предизвикателното поведение на юношите.

Използваната изследователска методика дава възможност на Хр. Григорова да проведе адекватно на целта, задачите и издигнатата хипотеза изследване, анализ на получените резултати и формулиране на изводи и препоръки, както за теорията, така и за педагогическата практиката на семейството, училището и всички елементи на социално-педагогическата система в процесите на възпитание и превъзпитанието на юношите.

Сред методите на емпиричното изследване откриваме: Анкета за оценка на адекватност, компетентност и ефективност на възпитателния стил на родителите, в контекста на предизвикателното поведение на юношите; Скала за оценка на предизвикателното поведение; МСА (Многомерна скала за агресивност).

Тези методи са съвременни, модерни и високоефективни. Събраните с тях изследователски данни могат много точно и резултатно да бъдат

анализирани и получените резултати да помогнат за реализация на издигнатите цели, задачи и хипотеза на изследването.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносните моменти

Архитектонично, дисертацията включва: увод, три глави, изводи и заключение, приложения и използвани източници, с общ обем от 228 страници. С най-голяма тежест и значимост за дисертацията приемаме трета глава (с. 148- с. 212), където е направен анализът на резултатите от проведеното емпирично изследване върху проблема, свързан с предизвикателното поведение на юношите.

5. 1. В увода са изведени значимостта на изследваната проблема, както у нас, така и в Европейския съюз (ЕС) и останалия свят. Тук са оформени целта, обекта, предмета, задачите, хипотезата на изследването и ограниченията, които създават условия за успешна работа и целенасочени изводи и препоръки.

5. 2. Първа глава има строго теоретичен характер и изследва всички въпроси, свързани с юношеството като възраст и отклоненията в поведението на живеещите в тази възраст. Специално внимание се обръща на феномена „предизвикателно поведение“. Анализирани са множество теоретични постановки и са посочени техните позитивни и негативни страни. Личи отличната осведоменост на Хр. Григорова- тя познава модерните теории за юношеството, постановките и идеите, визиращи живота на децата от горна училищна възраст и напусналите училище днес и използваните форми и средства за тяхната социализация и приобщаване към нравствените устои на социума.

5. 3. Хр. Григорова насочва специално вниманието си към стратегиите за овладяване на предизвикателното поведение у юношите.

Съвременно и модерно, от педагогическа гледна точка, звучат идеите, реализирани в т. н. „родителско училище“. То, според мен, е градивна идея

за реализацията на нова стратегия във възпитателната среда на юношите, в контекста на предизвикателното им поведение. За пръв път идеята за родителското училище е реализирана от знаменития учен, практик и педагогически деец Василий Александрович Сухомлински през 50-те години на ХХ-ти век в с. Павлиш, Кировоградска област, Украйна. Идеята е заимствана, по-късно в Китай, Япония, ФРГ и приложена успешна в практиката на техните училища.

Анализ на изследваната проблематика и в двете глави е проведен задълбочено и отговорно. Хр. Григорова търси теоретични идеи, които ще облекчат работата ѝ в изследваната проблематика..

5. 4. Трета глава на дисертационното изследване е пряко насочена към организацията, реализацията и анализа на резултатите от емпиричното изследване. Ненапрасно посочих, че тя е структурообразуващата в дисертацията, защото е посветена на събирането, анализа и обобщаването на изследователските данни.

Анализът на данните от изследването е задълбочен и много точен. Текстовият материал се придружава от множество фигури (таблици, диаграми, хистограми, фигури- около 60), които допълват и помагат възприемането на теоретичния материал, като дават възможност за сравнително-съпоставителен анализ на получените данни от изследването.

5. 5. Направените изводи и препоръки от изследването са резултат на сериозен анализ, обхващащ 240 юноши и техните родители, диагностицирани по предварително избрани от Хр. Григорова признаци.

Изведени са най-значимите фактори и условия за превенция на съществуващите модели на предизвикателно поведение у юношите.

5. 6. Докторантката Григорова се позовава коректно на авторите, цитира точно техните позиции и становища, посочва в разгърнат план съществуващите теории.

Дисертантът се позовава, както следва, на следните литературни източници:

- Използвани източници- 183, от които 84 автора на кирилица, 99 на латиница;

- Интернет източници- 14.

Приемам, че използваната и цитирана литература е напълно достатъчна за цялостен анализ на изследвания проблем и придобиването на необходимата компетентност и интелектуална готовност за провеждане на емпиричната изследователска работа.

Стилът, езикът и начините на изложение са на необходимото ниво. Използваният тезаурус е от областта на изследването и е точно обяснен и анализиран. Считаю, че дисертацията е собствено научно изследване, положен е сериозен интелектуален изследователски труд.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Публикациите са от областта на дисертационното изследване. Те са пет и са в сборници, годишници и списания в различни висши училища. Чрез тях Хр. Григорова е запознала специалистите в изследваната област с резултатите от изследването, изводите, препоръките и данните от него.

Научните приноси са диференцирани в две области:

- Теоретични

В тях е посочен модел от областта на теорията на възпитанието и психологията на юношата, за дейност в настоящия момент и в бъдеще, за активно преодоляване на формите на предизвикателно поведение у юношите.

- Приноси с научно-приложен характер

Разработената стратегия „Училище за родители“ може да се приложи в българското начално и основно училище, а резултатите, получени по късно, през юношеството, ще се проявят на обществено ниво.

Скалите за надеждност са с висок коефициент, което позволява получените от изследването резултати да бъдат актуални и полезни за специалистите, работещи с деца в юношеска възраст.

7. Автореферат

Съдържа необходимите съставки, задължителни за подобен труд: структура на дисертационното изследване, анализ на използваната и цитирана литература на автори. В него няма отклонения от текста на дисертацията. Тук намират място научните приноси и публикациите на Хр. Григорова.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Получените резултати от изследването трябва да станат достояние на специалистите, работещи с юноши в училище и вън от него, училищните настоятелства, семейството, специалистите от институциите, работещи с юноши, имащи форми на отклонения в поведението- агресия, свръх възбудимост, девиантно поведение.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертацията на Хр. Григорова собствено научно изследване, с умело подбрана и приложена методика. Вложени са много усилия, които са увенчани с отличен успех. Анализът на данните от изследването е точен, последователен и ясен. Стилът и езикът в дисертационния труд са на необходимото научно ниво. Отлично са обяснени основните понятия, използвани от дисертанта.

Налице е лична ангажираност и съпричастност на автора. Считаю, че Хр. Григорова е много добре запозната с изследваната проблематика, което ми дава увереност, че може да се реализира в тази област като опитен специалист. Направените изводи и заключения са научно верни и са резултат на обстойния анализ на изследваната проблематика. Те пряко се отнасят до реалната възпитателно-образователна практика у нас.

В дисертацията намират място множество графични материали-таблици, схеми, диаграми, графики, които улесняват възприемането на текстовия материал и правят по-достъпни излаганите факти и данни.

Като се основавам на резултатите, достигнати в дисертационния труд, които покриват нормативно установените изисквания за присъждане на исканата образователна и научна степен „Доктор“, си позволявам да изразя ПОЛОЖИТЕЛНО отношение към получените резултати в дисертационното изследване и предлагам на Многоуважаемото Научно жури на ПУ „Паисий Хилендарски“ да присъди образователната и научна степен „Доктор“ на Христина Христова Григорова, в област на висше образование: 1. Педагогически науки, Професионално направление 1. 2. „Педагогика“, по научна специалност „Теория на възпитанието и дидактика“.

17. 11. 2016 г.

Изготвил становището:

Гр. Шумен

(Проф., д. ист. н. Георги Колев)